

ל. שאַפֿיראַ

געגעסענע טעג

א.

איך האָב דעמאָלט "געגעסן טעג," און מיר האָט געפֿעלט אַ דינסטאָג. —

דער פֿולער נאָמען פֿון שטעטל איז געווען זאַהאַריע-וויטראַק, צוליב די ווינטמילן אויף די אַרומיקע בערג, נאָר יִידן האָבן עס גערופֿן בקצור: זאַהאַריע.

אַז איך בין אַרויס אין גאָס דעם ערשטן נאָכמיטאָג פֿון מײַן קומען אַהין, איז דאָס שטעטל געליגן פֿאַרטשאַדעט אונטער דער תּמוזדיקער זון. יִידן און יִידענעס האָבן געדרימלט אין די טירן פֿון די קראָמען. ביים פֿליישמאַרק זענען הינט געליגן מיט אַרויסגעשטרעקטע צונגען, האָבן געאַטעמט לאַנגזאַם און טיף געקוקט מיט פֿאַרגלעזערטע אויגן אָן אינטערעס אויף דער וועלט און אַפֿילו אויף די בלוטיקע זײַטן פֿלייש אין די פֿענצטערלעכער פֿון די יאַטקעס. איבערן מאַרק האָבן געל געגליט בינטלעך און לאָקן שטרוי פֿונעם לעצטן מאַרקטאָג וואָס דער ווינט, דער משגיח אויף ריינקייט אין שטאָט, האָט נאָך נישט באַוויזן אַוועקצונעמען. אויף דער "פּריצישער" גאָס זענען אַלע לאַדנס געווען פֿאַרמאַכט — לאַדנס גרויע, ווייסע, גרינע, אַלערליי לאַדנס, אַ לאַנגע צײַל פֿון פֿאַרהאַקטע לאַדנס. עס איז געווען אַזוי שטיל, אַז זאַהאַריע האָט אויסגעקוקט ווי אַ שטאָט אין אַ חלום, און איך האָב מיט דאָרשט געטרונקען די נײַקייט.

ב.

— די ישיבֿה, — זאָגט מיר דער באַרדיטשעווער, — איז געווען אַ מאָל גאָר אַ גרויסע ישיבֿה.

געפֿינען געפֿינט זי זיך אינעם רבינס קלויז, איבער דער עזרת-נשים :
די הינטערשטע העלפֿט פֿון דער הויכער קלויז איז געטיילט אין צוויי
גאָרן, און אינעם אויבערשטן גאָרן, מיט אַ באַזונדערער
דרויסנדיקער טרעפּ, לערנען מיר. דאָס איז אַ לאַנגער, שמאַלער חדר
וואָס לויפֿט אין דער ברייט פֿון דער קלויז, מיט אַ צענדליק פֿענצטער
אין דריי פֿון די ווענט. אין דער פֿערטער וואַנט קוקט אַ קליין אָפֿן
פֿענצטערל, פשוט אַ לאַך, גלייך צום ארון-קודש. עס זענען פֿאַראַן
צוויי לאַנגע טישן פֿאַרן שיעור און אַ טויז סטענדערס וווּ די עלטערע
בחורים לערנען ביחידות. ביי די ווענט און ביי די גרויסע טישן ציען
זיך לאַנגע בענק, און עטלעכע בחורים – איך צווישן זיי – וואָס האָבן
נישט קיין פֿלעצער אין שטאָט שלאָפֿן אויף זיי. –

אַן אַנדער בחור, דער סטאַוויסקער, האָט מיר אָפּגערופֿן אָן אַ זייט,
האָט אויפֿגעהויבן אַ פֿינגער און מיר געגעבן צו פֿאַרשטיין :

די ישיבֿה, אָט ווי דו קוקסט זי אָן, איז געווען אַ מאָל גאָר אַ גרויסע
ישיבֿה. הונדערט און פֿופֿציק בחורים האָבן דאָ עוסק-בתורה געווען
יוםם-ולילה. די ישיבֿה איז נאָך דעמאָלט געווען אינעם בנין וואָס
ס'איז איצט די קאַלטע שול. און אַפֿילו שוין שפּעטער פֿאַר די ערשטע
יאָרן פֿון ניסל דיין, ווען ער האָט נאָך נישט אַזוי שטאַרק געטרונקען,
פֿלעגן פֿון זעכציק ביז אַכציק תלמידים זיצן ביים שיעור.

הונדערט און פֿופֿציק, אַכציק, זעכציק, – איצט זענען מיר אַ דריי-
פֿיר און צוואַנציק פֿאַרשוין ביי אַלע טישן און סטענדערס. די ישיבֿה
זינקט שוין עטלעכע יאָר, פֿאַלט נידעריקער און נידעריקער – קיינער
ווייסט נישט פֿאַר וואָס. די שטאָט האָט אונדז פֿיינט. זי גלויבט ניט
נישט אין אונדזער תורה, נישט אין אונדזער יראת-שמים. מיר זענען
שווער אויף איר, ווי ס'איז שווער אויף די אַרומיקע אָן אַלטער, לאַנג-
אַנענדיקער חולה, וואָס פֿוילט פֿאַר אַלעמען אין די אויגן און
שטאַרבן שטאַרבט ער ניט. די שטאָט האָט נישט קיין חשק צו נעמען
אונדז צו זיך צום טיש, און ווער עס קאָן נאָר פֿאַטערט אָפּ דעם חובֿ
מיט אַ פֿאַר פֿרוטות, אַזוי אַז ביי אַ סך בחורים פֿעלן אויס טעג, און
אין יענע טעג קריגן זיי פֿונעם משגיח צו זיבן קאָפּעקעס אויף דער
אכילה. מיטן שלאָפֿן איז ערגער, און מיט אַ העמד אויף שבת – נאָך
ערגער.

דער קרוטאָהאַרער רעדט צו מיר פֿאַרטרוילעך :

— דו מיינסט, אונדזער ישיבֿה איז אַלע מאָל געווען אָט-אַזוי-אַ ווי דו זעסט זי איצט? האָסט באַדאַרפֿט זיין דאָ מיט יאָרן צוריק, וואָלסטו געזען...

ער אויך? וואָס גייט אים אָן די ישיבֿה? דער קרוטאָהאַרער איז אַ גרויסער, געזונטער בחור מיט אַ גלאַטן ווייבערשן פנים אָן אַ סימן פֿון אַ באַרד אָדער וואַנצעס, מיט גרויסע וואַסעריקע אַרויסגעשטאַרצטע אויגן, און מיט אַ קינדישן שמייכל אויף די רויטע, פֿליישיקע קישקעלעך-ליפֿן. ער האָט אַפֿילו נישט-קליין-שלעכטן קאַפּ, נאָר לערנען הייבט ער נישט אָן צו וועלן. דערפֿאַר אָבער צייכנט ער זיך אויס דערמיט וואָס ער קאָן נישט רעדן קיין צוויי מינוט אַז ער זאָל נישט אַריבערגיין אויף ניבול-פה. ער איז עפעס אַ שלאָגנדיקער קוואַל פֿון מעשיות, רעטענישן, גלייכווערטלעך, וואָס אין יעדן פֿון זיי איז באַהאַלטן, אונטערן פשט, אַ רמז אויפֿן ענין זכר-ונקבֿה. זיינע מעשיות זענען עפעס פֿריקער — אויסגעפשטלטע, אויסגעזויגענע פֿון פֿינגער, אָן תאווה און אַפֿילו אָן אַפֿענע גראַבע רייד, נאָר שטענדיק רמזים און לשון-נופֿל-על-לשון, אי אַהער אי אַהין, וואָס אַז דו ווילסט איז אין זיי פֿאַראַן אַ מיין, נאָר אַ מיאוסער מיין, און אַז דו ווילסט איז אין זיי גאָרנישט נישטאַ, נאָר דאָס זענען זיך גלאַט מעשיות אין דער וועלט אַריין. איז טאַמער וואָלסטו ביי זיך געפועלט אַז דער בחור מיינט חלילה ניט קיין אויבערשפיצלעך, רעדט ער אָבער אַזוי קאַלטבלוטיק — שוין צו קאַלטבלוטיק, און דאָס קינדישע שמייכלע אויף די פֿייכטע, רויטע קישקעלעך איז שוין עפעס צו קינדיש, און דו דערפֿילסט זיך אַפֿגענאַרט און אויסגעלאַכט, און ווערסט בייז, און ער, דער תם, פֿאַרשטייט נישט וואָס דו ביסט אין כּעס, אַז סך-הכל האָט ער גאָרנישט ניט געמיינט, און אַז — "שאַ, וואָס דאַרפֿסטו מער? אָט וועל איך דיר דערציילן אַ חידוש נפֿלאַ..."

דער קרוטאָהאַרער אַליין האָט שוין אויך אַ תלמיד מוֹבֶהק, אַ שטאַטיש יינגל פֿון אַ יאָר פֿערצן, חַיִּמל אריה-לייבס — קנעלט ער מיט אים הילכות ניבול-פה. חַיִּמל האָט אַ וויל קעפל, האָט אויך

ליב אַ שווער שטיקל גמרא אָדער אַ טיפֿע סבֿרא פֿון די מפרשים, – נאָר דער קרוטאָהאַרער פֿירט אים אַראָפּ פֿון דרך, און דאָס יינגל הירזשעט ווי אַ לאָשעקל פֿון יענעמס מעשיות און פֿרווט אַפֿילו אַליין אַ מאָל אויסטייטשן אַ פֿסוק אָדער אַ מאמר חז"ל אַזוי, אַז עס איבלט מיך. זיי ביידע דערגיין די יאָר דעם "וואַרשעווער". –

ד.

דער וואַרשעווער איז נישט פֿון וואַרשע. איזן איז ער פֿון אַ שטעטל ערגעץ אין פוילן וואָס האַלט זיך ניט אין זכרון, רופֿט מען אים אויף דער שטאָט וואָס געדענקט זיך יאָ. ווי קומט ער אַהער אַזש פֿון פוילן? ווייסט קיינער ניט, און מ'דערפֿרעגט זיך נישט שטאַרק. קיינער פֿון די פֿרעמדע האָט נישט ליב פֿיל צו רעדן וועגן דעם פֿון וואַנען ער קומט אָדער וועמעס ער איז, – מסתמא נישטאָ נאָך וואָס צו בענקן אָדער צו געדענקען.

דער וואַרשעווער איז דער עלטסטער בחור אין דער ישיבֿה – ווייט אַריבער דרייסיק. ער איז שמאָל און מאַגער, און נישט אַזוי אַ הויכער ווי אַ לאַנגער. זיינע באַקן זענען באַשאַטן מיט פֿרישטשעס, די אויגן זענען שוואַרץ און גליַען ווי אין קדחת. די באַרד וואַקסט אים אויפֿן האַלדז – נאָר אויפֿן האַלדז – און אויפֿן קאָפּ טראָגט ער אַ שמאָל פויליש היטעלע, דאָס איינציקע היטעלע אין שטאָט מיט אַ שמאָלן "דענעק". ער האָט אַ "שווערן קאָפּ", דערפֿאַר אָבער איז ער אַ גרויסער מתמיד און זייער פֿרום. ער לערנט שטענדיק, מ'זעט אים כמעט קיין מאָל נישט אָן אַ ספֿר אין האַנט, און לערנען לערנט ער אויפֿן קול, מיט זיין טשיקאָון פוילישן ניגון, און שאַקלט זיך דערביי שטאַרק מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, וועלכע ער עפֿנט נאָר פֿון צייט צו צייט אויף צו כאַפֿן אַ קוק אין דער גמרא. ער איז זיך אָפֿט טובֿל אין דער מקווה, פֿון די צוויי טעג וואָס פֿעלן אים אויס האָט ער געמאַכט באַשטענדיקע תעניתים, און חבֿרה זאָגן אַז ער פֿייניקט זיין גוף עפעס נאָך אויף אַנדערע אופֿנים.

דער קרוטאָהאַרער האָט זיך אָנגעזעצט אויפֿן וואַרשעווער, און חיימל איז נישט אָפּגעשטאַנען פֿון זיין רבין. זייער עובֿדא איז געווען אַוועקצושטעלן זיך נישט ווייט פֿון זיין סטענדער און נעמען לערנען אַ מאמר, למשל, פֿון מסכתא שבת, און צעלייגן אים אויף טעלערלעך

אויף זייער שטייגער. דער וואַרשעווער פרוווט זיך פֿאַרשטעלן ביידע אויערן, אָבער דעמאָלט הערט ער ניט זיין אייגענעם ניגון, און אָן דעם ניגון פֿאַרשטייט ער שוין גאָר גאָרנישט וואָס ער לערנט. ער שרייט: "מנובֿלים! נואֿפים! משומדים!" סטראַשעט ער וועט דערציילן ר' זלמן משגיח, זידלט זיך אויף זיין פוילישן ייִדיש – און זיי שטייען און דרשענען ווי ניט זיי מיינט מען און אַזוי ווי שטאַרק אַרײַנגעטאָן אין אַ שווער שטיקל גמרא. סוף-כל-סוף לויפֿט דער וואַרשעווער אַרויס פֿון קלויז מיט ברענענדיקע אויגן און ליפֿן פֿאַרקרימט פֿון יסורים.

ה.

דעם שיעור פֿאַר אונדז זאָגט ניסל דיין. –

ניסל דיין זעט נישט אויס ווי קיין ייִד. זיין שווערער, קלאַציקער גוף, די איבערגעהאַנגענע "רבנישע" ברעמען און די רויטע נאָז מיט די בלויע אָדערלעך גיבן אים צו דעם אָנבליק פֿון אַן אַלטן קאַצאַפֿ – פֿון די וואָס גייען אויף די פליטן איבערן טײַך. איבער דער דרויסנדיקער פֿלאַך פֿון זיין לינקער האַנט איז זיך צעלאָפֿן אַ רויטער לישיי ווי אַ קופּערנער דרייער די גרויס. ביים לערנען זיצט ער מיט אָט דער האַנט אונטער דער סלאַוויטער גמרא, מיט אַ קליינער יאַרמלקע ערגעץ דאָרטן ווייט איבערן נאָקן, און מיט ברילן אויף דער נאָז.

די בחורים רעדן עפעס מיט אַ האַלבן מויל, ווי זיי וואָלטן אַליין זיין מבֿולבל אין מוחות בנוגע דעם דאָזיקן ייִדן. איזן איז ער אַ גרויסער שיכור – אַ ייִדישער שיכור, פֿאַרשטייט זיך: וואָלגערט זיך נישט אין די גאַסן – טרינקט ווי בײַ גאָט אַ טאָג, מיט אָדער אָן אַ יאַרצײט, און גייט אַרום פֿאַרוואָלקנט, פֿאַרטאָן אין זיך און גלייכגילטיק צום לערנען ווי צו די תלמידים. עס טרעפֿט אַ מאָל אַז ער קומט צום שיעור פֿאַרקנאַקט מער ווי געוויינטלעך – דעמאָלט שפּרינגען מיר אויף די בענק פֿון התפעלות: שאַרפֿע המצאות, פשטלעך, חידושים, טיפֿע הערות שפּריצן פֿון זיין מויל ווי פֿונקען פֿייער. טאָמער אָבער האָט זיך אים חלילה – איין מאָל אין אַ שמיטה – געמאַכט צו בלייבן אין גאַנצן ניכטער, איז שווער געווען פֿון אים איבערצוטראָגן: ער האָט אַלעמען געזידלט, געשאַלטן, געשאַטן מיט שטעכווערטלעך, ביזע, געמיינע, שלעכטע – זיך אַרויסגעוויזן פֿאַר אַ רשע מרושע. קיין

דיין איז ער שוין לאַנג ניט געווען. ער האָט בלויז געהאַט דעם שיעור אין דער ישיבָה, און צוויי שעה אַ טאָג האָט ער געלערנט מיטן גבֿירס נייעם איידעם. צוליב זיין שאַרפֿער צונג איז ער געווען פֿאַרקריגט מיט אַ האַלבער שטאָט און מיטן רבינס הויף איז ער געווען אויף מעסערשטעד. די חסידים האָבן געהאַט אויף אים אַ חשד אַז ער שטאַמט פֿון דער ליטע. האָט טאַקע שטאָט געקוועטשט אויף אים מיט די אַקסלען: אַז אַ מענטש שטאַמט פֿון דער ליטע!

אויסער אין די זעלטענע פֿאַלן פֿון אַ געהויבענער מדרגה פֿון שיכרות, האָבן אים די לימודים אין דער ישיבָה קנאַפּ אינטערעסירט. לסוף איז ער געפֿאַלן אויף אַ המצאה: זאָל מען חזרן אויף אויסנווייניק. אין אַנדערע ישיבֿות זענען פֿאַראַן בחורים וואָס קענען הונדערטער בלעטער גמרא אויף אויסנווייניק. "אַט דאָס הייסט לומדישע קעפּ!" האָט ער צוגעגעבן און געקוקט אַזוי שפיציק מיט זיינע קליינע ביזע אייגעלעך, אַז מ'האַט נישט געקאָנט דערגיין צי ער זאָגט עס לשבֿח צי ער מאַכט חוזק. זאָל מען זיך, פֿאַר אַ התחלה, נעמען צו די "בבֿות". ס'איז נישט שווער און אויך נישט צו גרינג. אַזוי אַרום האָט ער געהאַט די ברירה צו זאָגן אַן אמתן שיעור און עפעס מחדש זיין נאָר דעמאָלט, ווען אים האָט זיך געוואָלט.

1.

ביי די נעכט פֿלעגן מיר הערן די פֿאַראַכאָדן פֿאַרבייגיין אויפֿן טייך אַ ווערסט פֿון שטאָט. די פֿון אונדז וואָס פֿלעגן שלאָפֿן אין קלויז האָבן שוין געקאָנט דערקענען די שטימען פֿון די שיפֿן וואָס האָבן באַדינט אונדזער טייל פֿון טייך. – "אימפּעראַטאָר" – פֿלעגט עמעצער באַמערקן פֿון אַ ווייטער באַנק און אַ גלי טאָן אין דער פֿינצטער מיט זיין ציגאַר-טיטון. דאָס – ביי אַ קורצן וואָגיקן פֿייף, מעשה תקיף און סאָלידער בעל-הבית. "אימפּעראַטאָר" איז געווען די נייסטע שיף דאָ אויפֿן טייך, געבויט ערגעץ אין אויסלאַנד און מיט די נייסטע איינריכטונג. "פֿי-פֿי-איי-איי" – שניידיק, שמיידיק און לייכטזיניק ביז גאָר, און עמעצער פֿון אונדז דערקלערט מיט אַ שמייכל, אַז דאָס איז "פּושקין", אַ קליין פֿאַראַכאָדל, שמאַל, לאַנג און פֿלינק אויף דער פען. אַ ברייטער, גאָרגלדיקער אויסגעשריי, געצויגן און הייזעריק, ווי פֿון אַ חיה אין יסורים, איז דער טייטש די

"דיערזשאַוואַ", דאָס עלטסטע און גרעסטע שיף, ברייטביינעריק, אומגעלומפערט, פֿאַרשלאָפֿן און לאַנגזאַם.

אין דער שטילקייט פֿון דער נאַכט, נאָך דעם ווי דער ערשטער פֿיף האָט אויפֿגעשפיצט דאָס אויער, האָט מען דייטלעך געקאָנט הערן ווי דער פֿאַראַכאָד דערנענטערט זיך צו אונדזער סטאַנציע, ווי ער פאַטשט מיט די רעדער איבערן וואַסער, פֿאַרלאַנגזאַמט דעם גאַנג און פֿאַרשטומט. מיר האַלטן איין דעם אָטעם, און "זעען" דאָס באַלויכטענע שיף, די שמוציקע פריסטאָן, די מענטשן וואָס לויפֿן אויף און אָפּ איבערן הענגבריקל צום שיף, דעם פֿרעמדן און פֿריילעכן טומל. אין צוויי מינוט אַרום – אַ צווייטער פֿיף און באַלד אַ דריטער, און דאָס אויער כאַפט אויף דאָס סאַפֿן פֿון דער פֿאַרע, דאָס באַנייטע גערויש פֿון די רעדער, שנעלער – שטאַרקער – דרינגלעכער. ביי אַ געוויסן פונקט רייסט זיך דאָס גערויש דורך צווישן די בערג פֿאַזע טייך מיט אַ באַזונדערער קלאַרקייט, מיוואַלט געקאָנט שווערן – דאָס שיף גייט גלייך אין שטאַט אַריין. תיכף נאָך דעם פֿאַלט דאָס גערויש אַרונטער ווי אונטער אַ טאַפּ: שוואַכער, ווייטער, שטילער. שאַ, אָט – ניין – יאָ – ניין – גאַרנישט. שטיל.

עס שווייגט זיך אַ היפשע וויילע. און כמעט יעדעס מאָל פֿאַרט אַרויס דער קרוטאָהאַרער מיט, אַ שטייגער.

– איך וועל דיר פֿרעגן אַ רעטעניש ;

– לאַז צורו! – ווער איך זיך מיט פֿאַרדראָס. – מ'ווייסט שוין דיינע רעטענישן.

– אַנו, אדרבה, טרעף. וואָס איז

– אָבער לאַז אָפּ ; אַן אַנדערש מאָל! – רייסט זיך ביי מיר אַרויס.

– אַ מאָל גיט ער נאָך, און אַ מאָל נישט.

.ז

נישט גרינג און נישט מיט אַ מאָל האָב איך געקראָגן מיינע "טעג". דער זונטיק און דער מאָנטיק האָבן זיך געביטן עטלעכע מאָל, און די מענטשן האָבן אויף מיר קיין רושם ניט איבערגעלאָזן.

א מיטוואך האב איך געהאט ביי א קצב, בוני דעם רויטן. ער האט געהאט שטעכיקע רויטע האר אויפן פנים כמעט ביז די אויגן, אויגן גזלנישע און חוצפהדיקע, און א גראבע שטים. דער ייד האט אפילו דאוונען ניט געקענט, און אין שטאט האט מען געזאגט אויף אים אז ער שלאגט דאס ווייב. צו וואס, א שטייגער, האט ער געדארפט א ישיבה-בחור ביי זיין טיש? ער האט נאך אליין אפגעשטעלט ר' זלמן משגיח אין גאס און זיך געהייסן אריינשיקן "עמיצן" פון די "כניאקעס", וועט ער אים "אנשטאפן די קישקע". וואס איז שייך דעם עסן, איז דאס געווען מין בעסטער טאג. די בוניכע – א יידענע א שווארצחנעוודיקע, נאך אן אפגעלאזענע – האט פון קיין טישטוד ניט געוואסט: גלייך אויפן ווייסן הילצערנעם טיש פלעגט מען אוועקלייגן א ברויט און אוועקשטעלן א שיסל מיט געקעכץ – און עס וויפל דו ווילסט. די מאכלים אליין זענען געווען שווערע, "שטאפענדיקע": געפילטע קישקע, א "קיטניצע", א בארשטש מיט פעט פלייש, א שאפן קעפל, א פעטער, גליטשיקער האלדז פון א ציגעלע. און ביי ביידע מאלצייטן איז געווען פלייש.

צו ווארעמעס האט מען געגעסן אלע אין איין צייט און ביי איין טיש: בוני מיט דער בוניכע, איך, און זייער טאכטער די בת-יחידה – א מיידל פון א יאר זעכצען, מיט א גוף וואס איז נאך וואס ארויס פון די קינדישע יארן און מיט א פנים פון א רביצין: ווייס און דורכזיכטיק, א ביסל קרענקלעך, מיט א גלייכער נאז און גרויסע, ווי ביי א קאלב, שיינענדיקע אויגן. אין אונט האב איך בונין זעלטן געטראפן אין דער היים, און עמעצער פון די ווייבער פלעגט מיר דערלאנגען עסן אליין.

א גאנץ אנדער הויז איז געווען איסר טאבאטשניקס, ווו איך האב געגעסן דאנערשטאג. געשטאנען איז עס אויף דער אנדערער זייט מארק, שוין ביים אנהייב פון דער "פריזשער" גאס, האט געהאט געפארבטע דילן, שפיצענע פארהאנגען און וואזאנעס ביי די פענצטער, און איז געווען בעל-הבתיש מעבלירט. געלעבט האט מען ברייטלעך, געהאלטן א קעכין און א שיקסל צום קלענסטן קינד. דא האט מען מיר געגרייט צום עסן ביים ברעג פון א באזונדערן טיש אין קיך, ווו די קעכין האט געטאראראמט מיט די טעפ, און מין צייט האט מען איינגעשטעלט א שעה נאך זייער אייגענעם עסן.

איסר טאַבאַטשניק האָט געמעקלערט אויפֿן גרויסן שניט: מיט תבואה, מיט וואָלד, מיט בוריקעס פֿאַר צוקערזאָוואָדן. ער איז געווען אַן "אַסאַבע": הויך, מיט ברייטע פלייצעס, אַ היפשן בייכל, אַ גלאָטן פנים און מיט אַ שיינער טונקעלער צעקעמטער באָרד, געטראָגן אַ ציכטיקן סורדוט ביז די קני, ווינטער אַ שוואַרצן און זומער אַ גרויען, און אַ ווייכן קאַפעליוש מיט אַ קנייטש איבער דער גאַנצער לענג. אַ מינע האָט ער געהאַט אַ וואַזשנע, און אַ וואָרט זיינס איז געווען "מיט גאָלד צוגלייך". אַ גדלן אַ ייד. זיין ווייב שיינע-לאה האָט געשטאַמט פֿון גרעסערן יחוס ווי איר מאַן, האָט זיך געהאַלטן איינפֿאַכער און איז, קענטיק, געווען אַ גוטע. געווען אין הויז אַ מיידל פֿון אַ יאָר צוועלף, אַ מאָגערע, אַ שוואַרצע, אַ מיאוסע, אַ כעסנטע, וואָס באַלד עפעס האָט זי זיך געוואָרפֿן אויפֿן דיל און געקלאָפט מיט די פֿיס אָן די ווענט אָדער אָן טיש – און אַ יינגעלע פֿון דריי יאָר. ערגעץ אויף דער וועלט זענען געווען אויסגעגעבענע טעכטער. –

פֿרייטיק אין דער פֿרי איז דאָס עסן לאו-דווקא. און מיט דריי שבתדיקע סעודות האָט מיך באַשטאַט סטיסי די אַלמנה.

סטיסי איז געווען אַ הויכע, שוואַרצע יידענע, מיט שמאַלע טאַטערשע אויגן, אַ קלוגע און אַ שווייגערין, און די גויים האָבן פֿאַר איר דרך-ארץ געהאַט – זי האָט געהאַלטן אַ קליינע קראָם מיט שניט-סחורה און צעלניק, מיינסטנס פֿאַר די גויים און שיקסעס פֿון די אַרומיקע דערפֿער: העל געפֿאַרבטע וואָל-און באָוול-שטאַפֿן, קאָלירטע סטיינגעס, בינטלעך און שנירלעך קרעלן, קאָפּטיכלעך, גאַרטלען, און דער [דאָס?] גלייכן. זי איז נישט געווען רייך, נאָר געהאַט פרנסה און אַן אייגענע שטוב אויף דעם "רבינס" גאַס. די שטוב איז געווען אַן אַלטע און נישט קיין גרויסע, נאָר אַ "בעל-הביתשע", דאָס הייסט, מיט הילצערנע דילן, אַ בלעכענעם דאָך און אַפֿילו לאָדנס אויף די פֿענצטער. די בעל-הביתשקייט אין שטוב האָט געפֿירט איר טאַכטער צירל – אַ מיידל שוין אין די יאָרן, אַ נידעריקע, נישט קיין שיינע, מיט אַ נישט-געזונטער, נישט-ריינער הויט פֿון פנים, אויגן שוואַרצע און דווקא יאָ שיינע – און זייער אַ "סטאַטעטשנע". –

און דער דינסטאָג איז מיר אויסגעבליבן.

אין יענע יאָרן האָט די וועלט געקנייטשט און געקנאָטן מיין געמיט ווי אַ צעטראָגענע האַנט קנייטשט און רייסט אַ הענטשקע אויף דער צווייטער. יעדער טאָג פֿון דער וואָך האָט געהאַט זיין טעם – שבת נאָכן עסן, למשל, האָט די זון געשיינט אַנדערש ווי אין דער וואָכן – און אַריבערגיין פֿון דעם "רבינס" גאָס צום מאַרק איז געווען אַ מין נסיעה אין אַן אַנדער שטאָט. דעם גבירס הויז אויף דער "פריזשער" גאָס, רויז געפֿאַרבט און מיט אַ גרינעם באַלקאָן צום צווייטן שטאָק, האָט מיד גערעגט ווי אַ גאָסט פֿון דער פֿרעמד. אין אַ דרויסנדיקער וואַנט פֿון קלויז האָט געפֿעלט אַ שטיק קאַלד מיט דער ליים צוזאַמען, און איד האָב מיט שינאה געקוקט אויפֿן העסלעכן פֿלעק יעדעס מאָל ווען איד בין פֿאַרבייגעגאַנגען. אויף אַ ליידיקן פּלאַץ נישט ווייט פֿון דער ישיבֿה זענען געשטאַנען פֿיר האַלב-פֿאַרברענטע סלופּעס, די רעשטן פֿון אַ הויז נאָך אַ שריפֿה; פֿאַרשוואַרצט, צעפֿרעסן און מאָגער, האָבן זיי כמאַרנע אַרויסגעקוקט אויף מיר, דווקא אויף מיר, און מיד געשראָקן. – זומער, ווינטער, שניי, רעגן, פֿראַסט, היץ האָבן ווי שדים געצופּט און געשלעפּט מיד אין אַלע זייטן.

צו יענער צייט זענען צוגעקומען נאָך זאַכן.

איין מאָל, וואַרעמעס-צייט, ביי איסר טאַבאַטשניק אין הויז, איז אויפֿן קיכטיש ווי איד האָב געגעסן געשטאַנען אַ בעקן מיט שטרודל נאָר וואָס פֿון אויוון אַרויס. דער הייסער שטרודל האָט געשמעקט מיט צימרינג און ראָזשינקעס גלייך מיר אין נאָז אַריין; ביי איין זייט פֿון בעקן איז אַרויסגעלאָפֿן אַ שטראָם פֿון ברוינעם צוקער און איז געוואָרן פֿאַרגליווערט ווי גלאַז; אין קילן זיד, האָט דער שטרודל פֿון צייט צו צייט אונטערגעקנאָקט שטיל און שוואַך, ווי מיוואַלט געבראַכן שוועבעלעך. אַז די קעכין איז אַרויס אויף אַ מינוט פֿון קיד, האָב איד געשווינד אָפּגעבראַכן צוויי איינגעקאַרבטע שטיקלעך שטרודל און זיי אַריינגערוקט אין קעשענע. מיין עסן האָב איד אָפּגעכאַפּט און בין אַוועק אין קלויז אַריין, ווי איד האָב אין אַ ווינקל אויפֿגעגעסן די צוויי שטיקלעך שטרודל. איד האָב געגעסן מיט גרויסע ביסנס, כמעט נישט געקייט, אַזוי אַז טרערן זענען מיר געקומען אין די אויגן, און אַ צייט לאַנג איז דער שטרודל מיר געשטאַנען אונטערן האַלדז און מיד געשטאַפּט.

געקומען איז דאָס אויף מיר אַזוי אומגערעכט, גלייך ווי עס וואָלט פאַסירט נישט מיט מיר, נאָר מיט עמיצן אַנדערש. איך בין, הייסט עס, אַ גנבֿ און אַ זולל-וסובֿא. אַ גנבֿ? ניין, קיין גנבֿ נישט. געוויס, איך האָב געגנבֿעט, אָבער מער וועל איך נישט גנבֿענען – זיכער נישט. אַ זולל-וסובֿא אָבער... כִּיהאָב געגעסן ווי אַ זולל-וסובֿא, האָב אַפֿילו קיין טעם נישט געפֿילט פֿון איילעניש. און די מוראדיקע טיפשות! די קעכין וועט זיך כאַפֿן – זי מוז זיך כאַפֿן! גענומען הייסט עס, און זיך אַליין אָנגעשפיגן אין פנים אַריין. וואָס איז דאָס? וואָס איז דאָס? ווי קומט עס צו מיר?!

יענעם דאָנערשטאָג בין איך אויף וועטשערע צו איסר טאַבאַטשניקן ניט געגאַנגען. דעם צווייטן דאָנערשטאָג בין איך דאָרט געשטאַנען הינטער דער טיר עטלעכע מינוט מיט אַ האַרצקלאַפעניש און נאָך דעם געפֿנט די טיר מיט פֿאַרביסנקייט. מיר האָט זיך געדאַכט צו יענעם מאַלצייט, אַז די קעכין קלאַפט מיט די טעפּ מער ווי געוויינטלעך; מיר האָט זיך געדאַכט, אַז די גוטע שיינע-לאה האָט מיך באַגעגנט מיט אַ שמייכל אין די אויגן, אַ קלוגן און אַ צוריקגעהאַלטענעם, – נאָר איך האָב זיך געוואָשן לאַנגזאַם און געגעסן לאַנג און מיט עקשנות. און די צעטומלטקייט אינווייניק אין מיר איז געווען גרויס. –

די מעשה שטרודל איז נאָך געליגן ביי מיר אין קאַפּ ערגעץ ביים נאָקן, ווען איך בין איין מאָל אָנגעקומען דערויף ווי בוני דער קצבֿ מיט דער בוניכען שלאָגן זייער מיידל. אַרום דעם דאָזיקן מיידל מיטן צניותדיקן פנים האָבן געפֿאַדעט אַלע שניידערינגען פֿון שטאַט, אַ פֿאַר בעל-הביתשע זינדלעך און אַפֿילו אַ פֿאַר שקצים פֿון די גויישע גאַסן – און צו אַלעמען איז זי געגאַנגען, מיט אַלעמען האָט זי זיך אַרומגעשלעפֿט, און אין די פֿאַרנאַכטן איז געווען אוממעגלעך זי אַיינצוהאַלטן אין שטוב. היינט האָבן זי טאַטע-מאַמע – נישט צום ערשטן מאָל – געפֿאַקט מיט עמיצן, און זיך אָפּגערעכנט מיט איר מיט הענט און מיט העסלעכע ווערטער. דורכן וואַסערל פֿון די טרערן האָבן אירע גרויסע אויגן ממש געשטראַלט מיט אַ פֿייכטן ליכט. אירע פֿרישע ליפֿן האָבן זיך געקרימט ווי ביי אַ קינד, שטיל און מיט יאָוש האָט זי געטענהט: "וואָס ווילט איר פֿון מיר; וואָס ווילט איר פֿון מיר!"

די דאָזיקע סצענע האָט מיר שלעכטס געטאָן. איין מאָל, אַרויסגייענדיק פֿונעם קצבֿס שטוב, האָב איך אָנגעטראָפֿן דאָס מיידל אינעם טונקלען פֿירהויז. איך האָב זי אָפּגעשטעלט, אויסגעשטרעקט אַ האַנט און זי אָנגערירט – גראָב. זי האָט אויפֿגעהויבן אויף מיר אַ פֿאַר גרויסע, דערשראָקענע אויגן, האָט זיי תיכף אַראָפּגעלאָזט און איז פֿאַרגליווערט געוואָרן אין שטומער, שאַפֿענער אונטערטעניקייט. איך האָב זי גלייך אָפּגעלאָזן און בין אַוועקגעלאָפֿן, נאָר איך האָב שוין געוויסט, אַז נישט מײַן טיפֿער שרעק פֿאַר בוני דעם קצבֿ, נישט די מורא פֿאַר די בזיונות אויב מיזאָל מיד כאַפּן וועלן מיד אָפהאַלטן פֿון דעם דאָזיקן מיידל, פֿון אַט דעם קאָפּ פֿון אַ דערוואַקסענער פֿרוי מיט אַ האַלב-רייפֿן זאַפלדיקן גוף. איך בין אַ שרץ – אַ שרץ – אַ שרץ!

וויבאַלד אַזוי – האָב איך דעם שבת דערנאָך, נאָך מיטאַג, זיך אײַנגעשלאָסן בײַ סטיסי דער אַלמנה אין אָפּטרעט, צונויפֿגעדרייט אַ ציגאַר-טיטון און פֿאַררייכערט. אַז איך בין פֿון דאָרט אַרויס, האָב איך זיך געוואַקלט אויף די פֿיס. נישט געוויסט, אַז אַ ציגאַר-טיטון קאָן זײַן אַזוי געשמאַק! דער טעם פֿון דער עבֿירה און דאָס האַרבע געווייז פֿון הפֿקות האָבן מיר געדרייט דעם קאָפּ ווי שטאַרקער ווײַן.

דער קרייז פֿון מײַנע תּאוות, ווי דער קרייז פֿון מײַנע השָגות, איז געווען קליין, נאָר דער יצר-הרע איז מיד באַפֿאַלן ווי אַ וויכער – פּלוצלינג, און פֿון אַלע זײַטן פֿאַר אַ מאָל, און איך האָב געלעבט ווי אין אַ קדחת, און מײַן האַרץ האָט זיך געצאָפּלט נאָכאַנאַנד. נאָכאַנאַנד.

ט.

כ״האָב געטאָן ווי דער וואַרשעווער האָט געטאָן: כ״האָב מײַן דינסטאַג געמאַכט פֿאַר אַ תּענית. פֿון מײַנע זיבן קאָפּיקעס האָב איך צוויי אויסגעגעבן אויף טיטון, דאָס איבעריקע האָב איך געשפּאַרט.

דעם טאָג פֿלעג איך לערנען ביחידות, אונטן דער מאַנסבילשער קלויז, ווהיין איך פֿלעג זיך אַריבערקלייבן באַלד נאָך דעם ווי די דאָוונער זענען זיך פֿונאַנדערגעגאַנגען נאָך שחרית. איך האָב זיך ווייניק אָפּגעגעבן מיטן שיעור, נאָר אַרײַנגעקוקט אין פֿאַרשיידענע

ספֿרים, עפֿטערס אין תנ"ך, געבלעטערט, אונטערגעזונגען, געטראַכט און ווידער געלערנט. מײן מאָגן איז געווען ליידיק און גרינג, דער טיטון האָט געשמעקט טיף און שטאַרק, און אין דער הויכער קלויז, וווּ דאָס ווידערקול האָט געלאָקערט אויף יעדן שאַרד, איז געשטאַנען אַ מין אָנגעלאָדענע שטילקייט. בײַ דער סאַמע גרענעץ פֿון אָט דער שטילקייט האָבן זיך געדערענגט פֿאַרטייעטע קלאַנגען פֿון אַן אַנדער וועלט, נישט אַזאַ ממשותדיקער ווי די אַרומיקע, נאָר נישט פֿיל געמינערט. רות מיט נעמין האָבן אייביק געשפּאַנט צווישן קאַרנפֿעלדער אויפֿן וועג צו בוועזן, אונטער אַ זײַטיקער זומערדיקער זון, אַזוי אַרום פֿינף אַ זײַגער פֿאַרנאַכט. יעקבֿ האָט געפּאַשעט שאָף פֿאַר לבֿנען, און די געשניצטע שטעקלעך וואָס ער האָט אויסגעשטעלט פֿאַר די קאַרעטעס זענען דײַטלעך געשטאַנען פֿאַר מײנע אויגן מיט דער קאַרע אַוועקגעשיילט אין פֿלעקן און שטרייפֿן, וווּ דאָס ווײַסע האַלץ האָט דורכגעקוקט פֿריש און פֿײַכט פֿון זאַפֿט. אין אַ שיטער-פֿאַרוואַלקנטער, דורכזיכטיקער לבֿנה-נאַכט האָט שולמית געוואַנדלט איבער שלאָף-פֿאַרזונקענע גאַסן, האָט געקלאַפט אין טירן און טויערן, און געפּאַרשט בײַ די שומרים פֿון שטאָט, און געפֿרעגט און זיך נאָכגעפֿרעגט: האָבן זיי נישט געזען ערגעץ איר פֿרײַנט – האָבן זיי נישט אַקערשט באַגעגנט איר האַרצנסגעליבטן? עשו איז נאָר וואָס געקומען פֿון דער יאַגד און געבראַכט דעם ריח פֿון פֿעלד אין זײַנע האַריקע קליידער; ער איז געזעסן און געגעסן אַ געקעכץ פֿון לינדזן, און די הייסע, געשמאַקע פֿאַרע פֿון די לינדזן האָט זיך געמישט מיטן ריח פֿון ציגנפֿעל. אַרומגערינגלט פֿון די זאַמדן פֿון דער מדבר, האָבן זיך געבויכט און געכוואַליעט אין ווינט די געשטריקטע און געפֿלאַכטענע ווענט פֿונעם משכן. דער פּלאַן פֿונעם בנין איז מיר געבליבן נישט-קלאָר, נאָר "תכלת-וארגמן" האָבן זיך געבאַמבלט פֿאַר מײנע אויגן אין דער געשטאַלט פֿון פּאַסמעס בלויע וואַליטשקע, און געווען זענען זיי "משזר" – געשפינט און געדרייט. – – – דאָס זשומען פֿון אַ פֿאַרצײטיק-נאָענטן לעבן האָט געגרייכט צו מיר ווי אַ ווײַט געזאַנג, און דעם טאָג האָב איך גערוט פֿון זיך און פֿון אַרום.

י.

שוין אין די עשרת-ימי-תשובֿה האָט דער הימל אָנגעהויבן זיך צו כמאַרען, דער יום-כיפור איז געווען אַ קילער און אַ פֿאַרטראַכטער,

און ש'מחת-תורה האָט אַ דין רעגנדל עטלעכע מאָל אין טאָג געקילט די ש'מחה אין שטעטל. פֿון דאָן אָן האָט זיך דער הימל פֿאַרצויגן אויף לאַנג, דער רעגן איז געוואָרן שווערער, געדיכטער און עפֿטער, און ביי נאַכט האָט ער געקלאָפֿט אין די דעכער פֿאַרשלאָפֿן און אין איין נוסח – און אַזוי אַ נעכט צען נאַכאַנאַנד. עס האָט זיך שנעל אַיינגעשטעלט די אָסיענדיקע בלאָטע, און דערנאָך איז געקומען דער ערשטער שניי און איז תיכף צעגאַנגען אין דער בלאָטע, און דערנאָך האָט אַ צווייטער שניי זיך איבערגעמישט מיט דער בלאָטע – און די בלאָטע איז געוואָרן קאַלט ווי אַייז און שיטער ווי קאַשע. די מרה-שחורה, די גרויסע אָסיענדיקע מרה-שחורה, האָט זיך ברייט אַוועקגעזעצט אויף זאַהאַריע – און אויף מיין האַרץ.

גייענדיק צו מינע מאָלצייטן, האָב איך געטיאָפֿקעט אין דער בלאָטע – וועגן מינע שיד וויל איך ניט רעדן – אַ מאָל דורכן מאַרק, אַ מאָל דורך אַנדערע גאַסן, און האָב געקוקט מיט אויגן, און האָב זשעדנע געזוכט – עפעס, ווייל די גרויסע מרה-שחורה איז געזעסן אויף מיין האַרצן. ווי מיין פֿון די לעכער קוקן אַרויס פֿון די קלייטן ייִדישע קעפֿ – מאַנסבילשע קעפֿ, ווייבערשע קעפֿ – קוקן אַרויס כמורנע, געדולדיק, פֿאַרעקשנט – אויף וואָס למשל, קוקן זיי אַרויס? אַ ייִדענע פֿאַרוויקלט אין שאַלן, זיצט ביי אַ טישל מיט עפעלעך – אַ הויפֿן עפעלעך, געפֿרוירענע עפעלעך וואָס פֿאַרקויפֿן פֿאַרקויפֿט זי זיי צו די קינדער, אַ גראַשן אָן עפעלע. וויפֿל קינדער גייען דאָ פֿאַרבײַ דורכן טאָג – דורך יעדן טאָג באַזונדער? וויפֿל פֿון זיי האָבן דעם גראַשן אין קעשענע און יצר-הרע צו אירע עפעלעך? וויפֿל קאַסטן די עפעלעך זי אַליין און וויפֿל בלייבט איר איבער אויף איר אַייגענער חיונה? וויפֿל מיילער דאַרף זי שפּייזן טאָג-איין, טאָג-אויס, פֿון די דאָזיקע עפעלעך? – – – ביים עק מאַרק שטייט אַן אַלטע הילצערנע קלייט, כמעט אַ חורבֿה; אינווייניק געפֿינט זיך אַ זעקל האַבער און דריי בינטלעך היי, און מער גאַרניט. ביי דער טיר זיצט זוסי מיכליעס און קוקט. דער ייִד זיצט אין אַ ברוינער בורקע מיט אַן אויפֿגעשטעלטן קאַלנער ווי פֿון פֿאַרזשאַווערטן בלעך. זיין פנים איז קליין און פֿייגלש און אַרומגעוואַקסן מיט אַ קורץ, שטייף בערדל פֿון זאַמד-קאַליר, און זיינע קליינע, קיילעכדיקע, הינערשע אויגן פֿון דעם זעלבן קאַליר קוקן גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. ווען איך גיי פֿאַרבײַ, זיצט זוסי מיכליעס ביי דער טיר און קוקט. אַ געמיש פֿון שינאה און מורא הייבט זיך ביי מיר ערגעץ פֿון די גדרים און קריכט מיר אין האַלדז

אַרײַן. זיצט אַ בר-מינן און קוקט. מ'האַט פֿאַרגעסן אים צוצומאַכן די פֿאַרגלעזערטע אויגן – זיצט ער און קוקט. – – – בײַם אײַנפֿאַרהויז זעט זיך דער אָנהייב פֿון אַ גווישער גאַס. די גווישע גאַסן און געסלעך רינגלען אַרום די שטאָט פֿון אַלע זײַטן. דאָרט איז אַ באַזונדערע וועלט, אַ מין סמבטיון, וואָס וואַרפֿט מיט שטיינער אַפֿילו אים שבת, און אַ מענטש – אַ ייד, הייסט עס – קאָן אַהין נישט אַרײַנדרינגען משום סכנת נפֿשות. אָט, אַ שטייגער, די גוים – וואָס איז געווען די כּוונה דערפֿון? עס קומט אויס, אַז זיי זענען באַשאַפֿן געוואָרן בִּפֿירוש פֿאַר אַ בײַטש אויף מענטשן – אויף יידן, הייסט עס – ווי מגיפֿות, חולאתן [חלאתן], וכדומה. פֿון דער אַנדערער זײַט, אין די ירידן און מערקטעג גיסן זיי זיך אַרײַן אַהער און פֿאַרפֿלייצן די שטאָט ווי שטאַרקע וואַסערן – און באַזאָרגן יידן מיט מזונות. אין יענע טעג איז פֿאַראַן פרנסה, און אין די זעלבע טעג הענגט די סכנה אין דער לופֿט און לאָקערט ווי אַ חיה וואָס איז גרייט צו פֿאַרצוקן. דער רבּונו-של-עולם באַנוצט זיך, הייסט עס, מיט זײַנע ברואים אויף פֿאַרשיידענע אופֿנים. הם... משונהדיק. און זיי אַליין – די גוים, מײַן איך – כּווייס? אָט פּראַווען זיי דאָך עפעס חתונות און לויות, און זיי דינען צו זייערע אָפּגעטער אין דער תּיפֿלה, און טוען עפעס דאָרטן אין זייערע פֿעלדער און גערטנער, און האָבן בכלל אַלערליי עובֿדות וואָס צו יידן האָבן זיי קיין שײכות נישט... – דער גאַנצער ענין איז נישט-קלאָר. אַ האַרבער ענין. – – –

– – – די שיפֿן אויפֿן טײַך האָבן זיך גענומען גיין זעלטענער און שיטערער, און אַרום חנוכה האָט מען אין גאַנצן אויפֿגעהערט הערן אין די נעכט זייער פֿײַף און דאָס פּאַטשן פֿון די רעדער. אין גאָר שטילע, פֿאַרשטאַרבענע נעכט קומט יאָ אַ מאָל אָן עפעס אַ פֿײַף – דין, שניידיק און אַליין: דאָס איז דער פֿײַף פֿון אַ לאָקאַמאַטיוו אויף אַ באַנליניע אַכצן ווערסט פֿון שטאָט, אויף יענער זײַט טײַך. איבער אַ יאָר זומער – רעדט מען אין שטאָט שוין אַ יאָר צוואַנציק – וועט מען די ליניע צופֿירן ביז זאַהאַריע. דערווײַל איז דער פֿײַף אַ ווייטער און אָן אומגלויבלעכער. איך ליג אויף מײַן באַנק, צוגעדעקט מיט אַ פּאַר שמאַטעס, און מיט אויפֿגעשפיצטע אויערן וואָרט איך אומזיסט אויף נאָך עפעס. אין אַ הויף דערנעבן הערט זיך פֿון צײַט צו צײַט אַ טויבער טופֿ פֿון אַ שווערן פֿוס אויף ווייכער ערד. דאָס טופּעט איצי דעם בלינדנס פֿערד בײַ זיך אין שטאַל. אַ מאָל גיט עס אַ וויינענדיקן הירזשע, אין שרעק פֿאַר די שטשורעס. און ווידער שטיל. –

אין טבת איז די בלאָטע פלוצים פֿאַרגליווערט געוואָרן אין רודעס אונטערן אָטעם פֿון די צוויי-דריי פֿרעסט. דערנאָך איז געקומען צו לויפֿן אַ ווינט פֿון צפֿון, האָט זיך אַ דריי געטאָן איבער דער שטאָט און האָט אויסגעבראָכן אין אַ ווילדער זאָווערוכע, וואָס האָט דריי טאָג נאָכאַנאַנד געהויפֿט דעם שניי ביז אונטער די פֿענצטער פֿון די הייזער. אין מיטן דער נאַכט פֿון דאָנערשטאָג אויף פֿרייטיק האָב איך זיך אויפֿגעכאַפט פֿון שלאָף צוליב דער אומגעוויינטלעכער שטילקייט און ביטערער קעלט. אַ גרינער שטערן האָט געציטערט אין הימל אַנטקעגן מיין פֿענצטער, און די ביינער פֿון דער אַלטער קלויז האָבן שטיל געקרעכצט און אונטערגעקנאַקט אין די אָרעמס פֿון אַ טויט-רויִקן און ברענענדיקן פֿראָסט. אַז איך בין אַרויס אין דער פֿרי אויפֿן מאַרק איז די וועלט געווען אַ נייע – אַזאַ וועלט איז נאָך קיין מאָל נישט געווען! אַ גרויסע, רויטלעך-געלע זון איז געהאַנגען נישט זייער הויך איבערן באָרג; זיילן רויך מיט געשוואָלענע קעפֿ זענען ווי ביימער אַרויסגעוואַקסן פֿון די קוימענס פֿון די הייזער, און אַ ווייסער פּוכיקער פעלץ – ווייס צום בלינד ווערן. – איז געליגן אין לויזע, געבלאָזענע פֿאַלדן אויף הייזער, פּלויטן, קלייטן און אויף דער גאַנצער ערד ביזן עק פֿון דער וועלט. פֿון אַלע זאַסטאַוועס האָבן זיך געריסן צום יריד הויך געלאָדענע פּויערשע שליטנס מיט קלינגענדיקע גלעקלעך, וואָגנס מיט פֿאַרפֿרויענער סמאָלע אין די רעדער האָבן געקרעכצט און געקוויטשעט איבערן שניי, קי האָבן געמעקעט, נייע ערדענע טעפֿ האָבן געקלונגען און געזונגען אונטער די קלעפֿ פֿון פֿינגערגעלענק, און דער טומל פֿון מענטשלעכע קולות איז געשטאַנען אין די אויערן אַזוי געדיכט ווי דער רויש פֿון וואַסער אין קאָפּ ווען מיטוקט זיך אונטער אין טייך. די לופֿט איז געווען שאַרף ווי ספּירט און איבערגעפֿילט מיט פֿייערדיקע נעדעלעך, וואָס האָבן געציטערט אין די שטראַלן פֿון דער זון און געשטאַכן די הויט פֿון פנים. שפּאַרעס זענען מיר פֿאַרגאַנגען אין די פֿינגער, מינע אויערן זענען אויגנבליקלעך ווי פֿאַרטריקנט געוואָרן אין ביבולע-פּאַפּיר, און טרערן האָבן זיך מיר געשטעלט אין די אויגן פֿון קעלט – און פֿון פֿרייד וואָס איך לעב אויף דער וועלט.

יא.

ביי סטיסי דער אַלמנה אין הויז האָט מען מיר אָנגעהויבן דערלאָנגען צום וואַשן די הענט די גרויסע קופּערנע קוואַרט.

נאָך פֿרײַער האָט מיר צירל אָנגעזאָגט, איך זאָל קומען פֿרײַטיק צו וואַרעמעס. די מוטער פֿלעגט דעמאָלט זײַן אין איר קראַם, און געגרייט צום טיש פֿאַר מיר האָט געוויינטלעך די טאַכטער: געלייגט אַ פֿרישן ווייסן טישטוך און דערלאַנגט אַ הייסע חלה מיט אַ געשמאַק-פֿאַרברוינטן ראָסלפֿלייש. די גאַנצע צײַט וואָס איך האָב געגעסן האָט זי זיך שטיל אַרומגעדרײַט איבערן הויז און סאָליד און רויק זיך פֿאַרנומען מיט איר בעל-הבתישקייט.

פֿרײַטיק צו נאַכטס, בײַ מײַן קומען פֿון קלויז, האָבן ביידע ווייבער געענטפֿערט אויף מײַן "גוט שבת" פֿרײַנטלעך און היימישלעך, און איך האָב באַמערקט, אַז די שײַנע אויגן אינעם ניט-שײַנעם געזיכט פֿון דער טאַכטער שײַנען-אויף שטיל און פֿרום ווי די שבת-ליכט. צום קידוש איז אַלע מאָל געווען ראָזשינקעס-וויין אין אַן אַלטן, מאַט-זילבערנעם בעכער מיט שוואַרצע קריצונגען, און כאָטש די ווייבער אַליין האָבן זיך געוואָשן צום עסן מיט אַ בלעכערנעם קווערטל, האָט מען מיר גענומען דערלאַנגען די אַלטע קופּערנע קוואַרט מיט די צוויי אויערן, וואָס איז שטענדיק געשטאַנען אויף דער קאָמאָדע, אַ געשײַערטע און געפֿאַלירטע, נעבן מעשענעם סאַמאָוואַר, צווישן די צוויי זילבערנע לײַכטער. געשטאַנען איז זי דאָרט אומבאַרירט מסתמא זינט דער אַלמנהס מאַן איז געשטאַרבן.

בײַם פֿאַרטיילן, איז דער קאַפּ פֿון די פֿיש שטענדיק געגאַנגען אויף מײַן טעלער. אין שטוב איז געווען וואַרעם, און זאָטע ריחות האָבן אָנגעפֿילט די לופֿט. איך האָב געמיטלעך געזונגען זמירות, און בעת צירל האָט געוואָשן דאָס געפֿעס צווישן די פֿיש און דער יוד, האָט די קלוגע סטיסי מיך פֿאַרזיכטיק געפֿאַרשט.

— איז וועמעס, זאָגסטו, ביסטו דאָס פֿון טאַראַשטשע? ...

— — — איך זאָל ברענגען מײַן גרעט צו זײַ. זײ האָבן אַ גויע וואָס וואַשט בחצי-חנם, איז אויב איך וויל... — צירל האָט כמעט נישט גערעדט צו מיר, און האָט זי זיך מיט עפעס צו מיר געווענדט, איז עס געווען גערעדט פֿאַרבײַ מיר, צו דער וואַנט. איך האָב גענומען ברענגען מײַן פעקעלע גרעט, און אַז איך האָב עס געקראָגן צוריק, האָב איך געפֿונען אַז די פֿעלנדיקע קנעפלעך פֿעלן שוין נישט, די לעכלעך זענען אַרומגענייט, וווּ-ניט-ווי איז אַ לאָטע אַרױפֿגעלייגט

נעט און ציכטיק. פֿון צײַט צו צײַט האָב איך געפֿונען אין פעקל אַ נײַ
העמד, אַ פֿאַר זאַקן, אַ נאַזטיכל.

איך האָב געשפירט ווי עס שפינען זיך פֿעדעם אַרום מיר. דאָס
הייסט, קיינער האָט זיי ניט געשפינט, זיי האָבן זיך געשפינט פֿון זיך
אַליין, נאָר איך בין געווען אומרויך.

שפעטערצו האָט מיר איין מאָל די אַלמנה געזאָגט מיט אַ שמייכל
אין אירע שמאָלע טאָטערשע אויגן :

– ווייבער זענען אויך מיר מענטשן, מישטיינס געזאָגט. אָט, הבדלה,
למשל... מיר הערן דאָך קיין מאָל אַפֿילו קיין הבדלה נישט. אויב עס
איז פֿאַר דיר נישט קיין טירחה, וואָלסטו אפֿשר צוגעקומען שבת צו
נאַכטס נאָך מעריב?

איך האָב אָנגעהויבן קומען שבת צו נאַכטס נאָך מעריב. מ'האָט
אַרויסגענומען פֿון דער קאָמאָדע אָן אַלט זילבערן הדסל פֿון
פֿיליגראַן-אַרבעט, מיט אַ ריח אַ שוואַכן און אַ ווייטן ווי אַ מעשה פֿון
פֿאַרצײַטן, און צירל האָט מיר געהאַלטן דאָס געפֿלאַכטענע הבדלה-
ליכט פֿון ווייסן און גרינעם וואַקס. געהאַלטן האָט זי עס קרום און
אָנגעשטרענגט ווי אַ קינד, און דער הייסער וואַקס האָט
אַרונטערגעטריפֿט אויף אירע פֿינגער. מיר האָט זיך דערפֿון
געשמייכלט, און אַ ביסל האָט עס מיך גערירט אויך.

אינווייניק האָב איך אָנגעהויבן נאָכגיין צו ביסלעך.
צוריקשמועסנדיק – פֿאַרוואָס ניט?... אַ בעל-הבתיש הויז און בעל-
הבתישע מענטשן. פרנסה איז פֿאַראַן. די מוטער איז גינציק, און
מ'זעט באַשײַנפֿערלעך אַז די טאָכטער האָט מיך ליב. נישמער, זי איז
נישט קיין שיינע און – אַזאַ שטילע, אַזאַ שטילע!...

יב.

פֿאַר פורים האָט מען דעם וואַרשעווער געכאַפט מיט אַ שיקסע, און
די זעלבע נאַכט האָט ער זיך אויפֿגעהאַנגען אין דער עזרת-נשים אויף
אַ הענגלייכטער. זײַן רעכטע האַנט האָט מיט צוויי פֿינגער געשטעקט
בײַם האַלדז אינעם פֿאַרצויגענעם הויזנרימען. די הויזן אַליין האָבן
זיך אַראָפֿגעגליטשט פֿון די מאָגערע לענדן און זענען

אַריבערגעהאַנגען איבער די שיכּה. די העלפּט פֿונעם קערפּער מיט וועלכער מענטשן שעמען זיך און האַלטן זי פֿאַרבאָרגן פֿון פֿרעמדע אויגן האָט זיך איצט דייטלעך געצייכנט אונטער די דינע, קויטיקע גאַטקעס, און דורך אַ ריס האָט דורכגעקוקט דאָס בלויבלאַסע פֿאַרהילצערטע לייב. ביים אַרונטערנעמען דעם גוף פֿון זיין תּליה, האָט דער קליינע חיימל זיך מוראדיק צעיאָמערט און האָט נאָך דעם געכליפּעט און געשלוקערצט שטונדן נאָכאַנאַנד, און ס'איז געווען אוממעגלעך אים איינצושטילן.

אויסער אונדז, די בחורים פֿון דער ישיבֿה, איז קיינער צו דער לוויה נישט געגאַנגען. מיט דער מיטה אויף די אַקסלען, האָבן מיר געטראָטן אין דער קאַשע פֿון האַלב צעגאַנגענעם אייז, און די יאַטקע יונגען האָבן געלאַכט פֿון אונדז און אונדז נאָכגעשריגן עפעס וואָס מיר האָבן נישט געהערט – נישט געוואָלט הערן. מקבר געווען האָט מען דעם מת, ווי אַ מאבד עצמו לדעת, האָרט ביים פּלויט אַריבערן גראָבן.

חיימל אריה-לייבס האָט מען אָפּגענומען פֿון דער ישיבֿה. דער קרוטאָהאַרער איז פּלוצים פֿאַרשטומט געוואָרן און אין גיכן איז ער אין גאַנצן פֿאַרשווונדן פֿון דער שטאָט. ניסל דיין האָט זיך איצט געוואָרפֿן אויף מענטשן ווי אַ משוגענער הונט, און די בחורים האָבן אָנגעהויבן פֿאַרלאָזן די ישיבֿה איינער נאָכן צווייטן, מיטן אויסרייד אויף יום-טובֿ אַהיים, נאָר אין דער אמתן מיט דער פּוונה נישט צוריקצוקומען, און אויפֿן זומערדיקען זמן זענען פֿון אונדז פֿאַרבליבן סך-הכל אַ פּופֿצן-זעכצן אירע. די ישיבֿה האָט זיך גענומען פֿונאַנדערפֿאלן אַברים-ווייז, ווי געפֿרעסן פֿון פֿראַנצן. און איך בין געווען דערשראָקן – טיף.

יג.

דער פֿרילינג איז פֿונדעסטוועגן אָנגעלאָפֿן מיטן אימפּעט פֿון אַ יונגן לאַשעק. שלח-מנות-טרעגער האָבן נאָך געשפּאַנט אין דער בלאָטע און געהיט די ווייסע טישטעכלעך אויף די טעצלעך פֿון אַ שפּריץ, נאָר יידן מיט געפֿלאַכטענע קוישן אויף די פּלייצעס, וואָס האָבן געשפּרייט אַרום זיך דעם געשמאַקן ריח פֿון פֿרישגעבאַקענער מצה, האָבן שוין געקאַנט קלייבן טרוקענע בערגלעך פֿאַר זייערע טריט. יידן האָבן

אַרומגעשמייעט צווישן די קראַמען מיט הייטערערע פנימער, און איין מאָל האָב איך געזען זוסי מיכליעס שטיין אין שמועסן מיט אַ שכן, און אויף זיינע ליפן האָט געציטערט אַ שמייכל – אַ שמייכל אַ נעבעכדיקער, אַ שטויביקער און אַ דריבנינקער – אָבער אַ שמייכל. בעיני ראיתי.

אין די ווייטע מקומות, ביים אויבערשטן לויף פֿון דניעפר, זענען צעגאַנגען גרויסע מאַסן שניי, האָבן צעבראַכן די האַרטע דעק פֿון טייך אויף זיין גאַנצער לענג און זיך אַריינגעריסן אין זאַהאַריער טאָל כמעט ביז צו דער שטאָט. מ'האָט שוין ווידער געהערט דאָס פֿייפֿן פֿון שיפֿן אויפֿן טייך, די אַרומיקע בערג האָבן גענומען גרינען, אין דער לופֿט האָבן זיך געטראָגן דינע, זיסע און פֿייכטע ריחות – און די זון האָט געבאַקן. צוויי וואָכן אין ספֿירה איז שוין דער טייך אַריין צוריק אין זיינע ברעגן, די בלאָטע האָט אויסגעטריקנט, דער בעז האָט גענומען בליען – און די זון האָט געבאַקן און געבאַקן. ווען דער וויסער צווייט האָט באַשפּריצט די וויינשליימער אין די גוישע גאַסן, זענען מיר שוין געלאָפֿן יעדן טאָג צום טייך זיך באַדן, און דער שטויב אויף די וועגן איז געשטאַנען אין זיילן. דער פֿרילינג איז פֿאַרבייגעלאָפֿן אין פֿולן גאַלאָפֿ, און דער זומער האָט איבערגענומען די ממשלה מיט אַ שטאַרקער און זיכערער האַנט. –

אין די גרויסע היצן איז צו איסר טאַבאַטשניק אין הויז געקומען אַ גאַסט: אַ טאַכטער פֿון טשערקאַס, מיט אַ קינד ביי דער ברוסט. אין זאַל האָט אַ פֿרעמדע שטים געזאָגט: "די שוויגער האָט ניש' געהייסן וויקלען", און ביי מיר איז איבערגעלאָפֿן אַ ציטער איבערן רוקנביין, ווי אַ טראָפֿן רעגן וואָלט מיר אַריין אין קאָלנער. די שטים איז געווען אַ נידעריקע, אַ ברוסטיקע, עטוואָס הייזעריקלעך, און מיט עפעס אַ זייטיקן אונטערלויף, ווי אַ גלעזערנע שויב וואָלט אין איר געציטערט דין און שוואַך. און געזאָגט האָט די שטים: "די שוויגער האָט ניש' געהייסן וויקלען".

איך האָב ביי זיך אָפּגעמאַכט נישט אַוועקצוגיין ביז איכ'ל נישט זען דעם גאַסט, און מײַן ווונטש איז דערפֿילט געוואָרן שנעלער ווי איך האָב זיך געריכט. זי איז אַריין אין קיך אין אַ פּאַר מינוט אַרום און גענומען עפעס זוכן אין דער שאַפֿע פֿון געשיר און מיד תחילת ניט באַמערקט. איך האָב צייט געהאַט צו זען אַ הויכן און ליכטיקן קאַפּ

האַר און אַ ווייכע פֿליסיקע פֿיגור אין אַ לויזן שוואַרצן קלייד מיט אַ זיידענעם גערויש. פלוצים האָט זי מיך דערזען, און אָנגעשטעלט אויף מיר אַ פאַר גרויע פֿאַרווונדערטע אויגן. מיר האָט זיך געשטעלט דער ביסן אין האַלדז. זי איז באַלד אַרויס פֿון קיך, און כאַטש מיינע אויגן זענען געווען פֿאַרגראָבן אין טעלער, האָב איך געזען אַז אין אַ ווינקל פֿון פֿרישן מויל הויערט אַ שמייכל. איך האָב זיך אַרויסגעגנבֿעט פֿון הויז.

אויף אַ שטעל צווישן די קלייטן האָט געפֿלאַמט אין דער זון אַ הויפֿן רויטע קאַרשן, און איך האָב געקויפֿט פֿאַר אַ פאַר קאַפּיקעס. ביי דער טיר פֿון דער ישיבֿה האָב איך באַגעגנט דעם סטאַוויסקער.

– ווילסט מאַכן אַ ברכה? – האָב איך אים אָנגעבאָטן.

ער האָט זיך זייער פֿאַרווונדערט.

– וווּ האָסטו גענומען קאַרשן?

– די שוויגעך האָט נישט געהייסן וויקלען, – האָב איך געזאָגט.

– וואָס זאָגסטו?

– וויקלען האָט די שוויגעך נישט געהייסן. נישט געהייסן האָט די שוויגעך וויקלען. געהייסן האָט די שוויגעך נישט

– משוגע! – האָט דער סטאַוויסקער געזאָגט. – קום, גייסט זיך באַדן?

– ניין, כּוועל זיך זעצן לערנען.

לערנען האָב איך זיך נישט געזעצט. איך האָב זיך אַרומגעוואָרפֿן פֿון דער ישיבֿה אין קלויז, פֿון קלויז, פֿון קלויז אין רבינס הויף, און איבערגעחזרט די ווערטער וועגן דעם וואָס די שוויגער האָט נישט געהייסן אויפֿן שטייגער פֿון "לישועתך קויתיי". אַזעלכע פשוטע ווערטער! נישט אומזיסט זאָגט די גמרא: "קול באשה ערווה". ערווה? פֿע! אַ מיאוס וואָרט. אדרבה, אַזאַ קול איז ווי – ווי דאָס ברומען פֿון אַ טויב. זאָל דאָס ברומען פֿון אַ טויב זיין אומווערדיק אין די אויערן פֿון גאָט? און דאָס "בראָדיש": שוויגעך. עס קלינגט ווי

אַ לשון פֿון מעבֿר-לים. און אַזאַ קאַפּ האָר, הויך און ליכטיק ווי אַ סקירדע שטרוי. אָט, ווייבערשע האָר – ווידער אַ פֿאַרבאַטענער ענין, ווידער "ערווה" – אַ וואָרט וואָס איז ווי אַ שפּיי אין פנים. און דער זיידענער שאָרף פֿונעם קלייד אַרום אַ פֿאַרבאַרגענעם גוף – אַ גוף וואָס כוואָליעט זיך ווי דער טייך אין אַ ווינטל, ווי די זאַנגען אין פֿעלד. אַ דריבנער ציטער האָט גענומען גיין איבער מיין קערפּער. מיין גאָט! דיין האַנט האָט מיך געטראָפֿן פּלוצלינג און שטאַרק. –

יד.

אין אַוונט האָב איך זיך קוים דערוואָרט אויפֿן שפּיי פֿון "עלינו" און בין אַוועקגעלאָפֿן עסן וועטשערע. דאָס הויז איז מיר אַנטקעגנגעקומען אָן אַ שייַן פֿון אינווייניק; די הויכע פֿענצטער האָבן בלינד געשימערט דרויסן קעגן דעם מעריבֿדיקן הימל. מיין געמיט איז געפֿאַלן מיט אַ מאָל.

אין הויז איז קיינער נישט געווען אויסער דער קעכין, און זי האָט מיך אָפּגעפּטרט אָן פּוצן און איינס-און-צוויי. נאָך דעם האָב איך זיך לאַנג אַרומגעדרייט איבער דער גאַס הין און צוריק, נאָר דאָס הויז האָט אַלץ געקוקט קאַלט און פֿאַרפֿרעמדט, דער שימער אין די פֿענצטער האָט זיך אויסגעלאָשן, און איך בין אַוועק צו זיך אין דער ישיבֿה.

די וואָך האָט זיך געצויגן לאַנג. איך האָב לגמרי פֿאַרלוירן דעם חשק צום לערנען, און אַז איך האָב געפרוּווט עפֿענען אַ גמרא האָב איך זי תּיכּף פֿאַרמאַכט מיט אַ קלאָפּ. געהערט אַ מעשֶׁה? אַז איינער רייט אויף אַ בהמה און דער אַנדערער פֿירט, און יעדער פֿון זיי טענהט אַז די בהמה איז זיינע, איז ... איז וואָס גייט עס מיך אָן? וואָס פֿאַר אַ שייכות האָט עס צו מיר? ווי אַזוי רירט עס אָן דעם טאַראַשטשער בחור וואָס זיין לעבן ביז אַהער איז געגאַנגען אַזוי און אַזוי און ווייטער וועט ער גיין ... יאָ, טאַקע, ווי אַזוי וועט עס גיין ווייטער? וואָס וועט פֿון מיר זיין, וואָס וועל איך מיט זיך טאָן? סטייט דער אַלמנהס טאַכטער, די סטאַטעטשנע צירל – די קלויז – די שניטקראַם – זוסי מיכליעס? ...

דער דינסטאָג האָט מיר אויך נישט געהאַלפֿן. די ווייטע וועלט, די אַמאָליקע, איז פּלוצים געוואָרן שוין גאָר ווייט, האָט פֿאַרלוירן די

פֿרײַער אויך אומזיכערע ממשותדיקייט, יעדן שפור פֿון חומר ; אירע פֿאַרבן זענען געוואָרן וואַסעריק, די ריחות האָבן זיך אויסגעוועבט. איך האָב דעם דינסטאָג עפעס נישט געפֿאַסט און נישט געגעסן, און דאָס מאָל איז עס בײַ מיר געווען דער ערגסטער טאָג פֿון דער וואָך.

נאָר ערגער פֿון אַלעם איז געווען דאָס וואָס איך האָב פֿאַרגעסן איר פנים – איך מײַן, דאָס פנים פֿון איסר טאַבאַטשניקס טאַכטער. איך האָב זי דאָך גאָר רעכט נישט אָנגעזען אינעם קורצן אויגנבליק דאָרט אין קיך, האָב איך געדענקט בלויז די הויכע שטרויענע האָר, און די שטים מיטן גלעזערנעם קלאַנג האָט געזונגען אין מיר, און נאָך עפעס אַזוינס האָט געצופט און געצויגן אין מיר ווי אַ פֿאַרשטאַכענער פֿינגער – און דאָס איבעריקע איז צעשווומען געוואָרן, און איך האָב זיך געפֿילט ווי אײַנער וואָס האָט געפֿונען און תּיכּף פֿאַרלוירן. אַ פֿאַר מאָל דורך דער וואָך, אין די אַוונטן, האָב איך זיך געדרייט אַרום הויז, נאָר אומזיסט. און אַז איך האָב שוין דערצויגן ביז דאָנערשטאָג און בין געקומען אַהין צו וואַרעמעס – האָב איך זי נישט געטראָפֿן אין הויז. אַלע זענען געווען אין דער היים, און עס זענען געווען עפעס געסט, און גערעדט האָט מען, דאָכט זיך, פֿון איר – און זי איז נישט געווען, איך האָב געגעסן – געגעסן געבענטשט – געבענטשט, אַוודאי אַ שעה נאָכאַנאַנד – נישטאָ. אַ פֿאַרלאָשענער האָב איך אויפֿגעהויבן פֿון בענקל, און אין טיר האָב איך זיך צוזאַמענגעשטויסן מיט איר און בין אָפּגעשפרונגען צוריק.

זי איז אָנגעקומען אויף מיר ווי עפעס אַ רײַכע און זעלטענע פרי – אַ שײַנענדיקע, אַ רויטע און אַ ווייסע, אין אַ כּוואַליע פֿון שפיצן און גרינער זײַד, מיט אַ געפֿלאַכטענעם צאָפּ ווי אַ קראַנץ אַרום שטערן, מיט גרינלעך-גרויע אויגן ווי צוויי רײַפֿע פֿולע אַגרעסן, אין אַ דינעם און זיסן ריח פֿון בשמים. איך בין געבליבן שטיין אַ פֿאַרבלענדטער, אַ פֿאַרגליווערטער, און זי האָט זיך גענומען אָן אַ זײַט כדי מיר אויסצומײַדן, און אין דעם זעלבן אויגנבליק האָב איך זיך געכאַפט איר אָפּצוטרעטן דעם וועג – און בין אָפּגעטראָטן אין דער זעלבער זײַט. זי האָט מיר אַ לאַז געטאָן צו דער אַנדערער זײַט, און איך האָב זיך אַ וואָרף געטאָן איר אַנטקעגן. זי האָט אַרויסגעשאָסן אין אַ געלעכטער און ווידער האָב איך געהערט דעם גלעזערנעם אונטערקלאַנג אין דעם ברוסטיקן לאַך, און אַ צעטומלטער האָב איך אין פֿאַרצווייפֿלונג געטאַנצט פֿון זײַט צו זײַט און זי נישט

געלאָזן דורכגיין. איר געלעכטער האָט מיר נאָכגעקלונגען אויך דאָן, ווען מיר האָבן זיך ווי-עס-איז פֿונאַנדערגעפלאַנטערט און איך בין אַרויסגעשפרונגען פֿון דער טיר.

יה.

ביי נאָכט איז די "דיערזשאַוואַ" פֿאַרבייגעגאַנגען אויפֿן טייך און האָט לאַנג און פֿינלעך גערעוועט, ווי אַ חיה אויפֿן בראַכשטול.

פֿון פֿאַרנאָכט אָן זענען שווערע וואַלקנס געהאַנגען איבער דער שטאָט, נאָר קיין רעגן איז נישט געקומען. אַ פֿאַר מאָל האָבן די וואַלקנס יאָ אַרויסגעקוועטשט פֿון זיך עטלעכע טראַפֿנס, וואָס האָבן עלנט און פֿאַריתומט אַ שאַרד געטאָן צווישן די ביימער אין רבינס גאַרטן, נאָר דערביי איז עס געבליבן, און די אָנגעשטרענגטקייט פֿון וועלן און נישט קאָנען איז געשטאַנען אין דער לופֿט. איך האָב זיך געוואָרפֿן אויף מיין געלעגער און געריסן פֿון זיך דאָס פֿלייש. –

געלאַכט פֿון מיר, הייסט עס. געלאַכט אַזוי האַרציק און האַרצלאָז, אַז מיין אייגן האַרץ האָט געוויינט און געלאַכט. און פֿאַרוואָס זאָל זי נישט לאַכן? איך האָב די טעג געכאַפט אַ קוק אין אַ שפיגל ביי סטיסי דער אַלמנה אין הויז און האָב געכאַפט געזען אַ נאָז ווי אַ זאָטל, אַ טונקל בערדל ווי אַ שמיר מיט בלאַטע אַרום די מאַגערע באַקן, און אַרויס געקראַכענע, צעדולטע אויגן, אויגן פֿון אַ מטורף אָדער פֿון אַ מענטשן אין שיכרות. אַ גוף – האָב איך געוויסט אָן דעם שפיגל – פֿון אַ האַריקער חיה, געמאַכט פֿון ביינער און לעדער. אַ פרא-אדם! –

אפֿשר האָבן זיי איר נאָך דערציילט די מעשה מיטן שטרודל? – איך האָב זיך האַסטיק געטאָן אַ זעץ-אויף אויף מיין געלעגער, און צוריק אַ פֿאַל געטאָן אויפֿן צוקאַפֿנס. שטות! ווער האָט מיך אין זינען? וועמען איז עס נוגע צו געדענקען און צו דערציילן וואָס איך האָב געטאָן אָדער נישט געטאָן? אַניט באַמערקן זיי מיך אַפֿילו? נישט מער ווי אַ בלודנע קאַץ וואָס כאַפט ביי זיי אַ ביין ביי דער טיר פֿון קיך. –

אַבער יאָ דערציילט, נישט דערציילט – האָב איך געגנבֿעט דעם שטרודל, צי ניין? – געגנבֿעט, און זיך געוואָרגן מיט אים אין פֿאַרבאָרגעניש, און די סלינע איז מיר גערונען איבער דער באַרד. אַט

אַזאַ מין בריאה בין איך דאָס. און איך זינדיק מיינע זינד אין אַ
פֿינצטערן פֿירהויז, אָדער ביים געשטאַנק פֿון אַן אָפטרעט. יאָ. –

צוריקשמועסנדיק, וואָס איז זי אַזוינס – אַ מלאך פֿון גאָט, וואָס? זי
האַט דאָך אַ מאַן, און אַ קינד – און אַ קינד מוז מען... – אַ גראָב
וואָרט וואָלט מיר גרינגער געמאַכט, וואָלט זי אפֿשר דערנענטערט צו
מיר, נאָר – אָ! – כ'האַב קיין האַרץ נישט געהאַט דאָס צו געברויכן. –

אַ פֿאַר וואָכן האָב איך זי אין גאַנצן נישט געזען – זיך נישט געיאָגט
נאָך דעם, און איין מאָל אַפֿילו דורכגעלאָזן אַ מאַלצייט ביי זיי אין
הויז. איך בין געווען מיד, זייער מיד.

בוני דעם קצבֿס מיידל האָט זיך מיר אָפֿט געפלאַנטערט פֿאַר די פֿיס,
נאָר איצט פֿלעג איך זי פֿאַרבלייבן ווי איך וואָלט זי נישט געזען. צירל
סטיסיס איז נאָך שטילער געוואָרן. האָט זי עפעס דערשפּירט? –

און איין מאָל אַ דאָנערשטאָג, האָט "זיי" אליין מיר געגעבן עסן. די
קעכין איז ערגעץ אַוועקגעגאַנגען, די מוטער איז, קענטיק, געווען
נישט געזונט, האָט די טאָכטער מיר געגרייט צום טיש און מיר
אַנגעוויזן מיט אַ פינגער איך זאָל זיך גיין וואַשן. מיין מידקייט האָט
אַנגעהאַלטן, און דווקא דערפֿאַר האָב איך נישט געהאַלטן די אויגן
אין טעלער, נאָר נאָכגעקוקט איר, און זיך געווינדערט דערויף וואָס
איצט איז זי עפעס גאָר אַן אַנדערע. זי האָט געטראָגן עפעס אַ לויזן
בגד, איך וואָלט געזאָגט אַ מין קיטל, מיט קאָלירטע פֿייגלען און
קווייטן אויף אים; דער פֿאַרפֿלאַכטענער צאָפּ איז געווען
אַריבערגעוואָרפֿן איבער איין אַקסל און איז געליגן אויף דער
ברוסט; דאָס פנים מאַט, אַ ביסל אָפּגעבליאַקירט, ווייך, – איך האָב
פלוצים באַמערקט אַן ענלעכקייט צו איר מוטער, צו דער גוטער,
מילדער שיינע-לאהן, וואָס פֿריער האָב איך דאָס נישט געזען. עס איז
בעסער אַזוי, היימלעכער, נאָר – וואָס איז די נפֿקה-מינה?... –

זי איז געוואָרן אומרויך און האָט אויפֿגעהויבן אויף מיר בליק,
נאָר איך האָב מיינעם נישט אַראָפּגעלאָזן. דאָס האָט זיך געצויגן אַ
וויילע, און אין אירע אויגן איז די פֿאַרווינדערטקייט איבערגעגאַנגען
אין פֿאַרלעגנהייט. איך האָב רויך געזאָגט:

– האָט קיין פֿאַראיבל נישט וואָס איך וועל אייך פֿרעגן – ווי אַזוי הייסט איר?

פֿונעם קיטל אַרויס האָט זיך באַוויזן אַ רויטע כוואַליע, איז אַריבער איבערן האַלדז און האָט פֿאַרגאַסן דאָס גאַנצע פנים. דערנאָך האָט די כוואַליע פאַמעלעך אָפּגעפֿלאָסן צוריק אַהין פֿון וואַנען זי איז געקומען.

– וואָס איז דען? ...

– גלאַט אַזוי. איך האָב געוואַלט וויסן.

זי האָט מיך אָנגעקוקט אַ וויילע פֿאַרטראַכטערהייט. דערנאָך האָט זי אַראָפּגעלאָזן די וויעס איבער די אויגן און אַרויסגערעדט:

– העניע, העניע הייס איך.

און איז שטיל אַרויסגעגאַנגען פֿון דער קיך.

אין גיכן בין איך אַרויס פֿון דאָרטן און האָב זיך פֿאַרנומען דורך אַ זייטיק געסל צו דער הינטערשטער זייט פֿון הויז. אַריבערגעקלעטערט דעם פאַרקאָן אין הויף אַריין, האָב איך געפֿונען אַז איך האָב זיך נישט אָפּגענאַרט אין חשבון: איר חדר האָט אַרויסגעקוקט מיט אַ פֿענצטער צום הויף, און דורכן טיולענעם פֿאַרהענגל איז גרינג געווען צו זען וואָס עס טוט זיך אין צימער, הגם באַלויכטן איז עס געווען קאַרגלעך פֿון אַ קליינעם לעמפל אויפֿן נאַכטטיש בייס בעט. זי – "העניע", הייסט עס, "העניע" ... – האָט זיך געפֿאַרעט עפעס אין דער קליידערשאַפֿע, און פֿון בעט האָט צו מיר געגרייכט אַ דין שטימעלע, ווי דער פישטש פֿון אַ פֿייגעלע. אין גיכן איז זי געקומען און זיך אַוועקגעזעצט אויפֿן בעט, האָט גענומען דאָס קינד אויפֿן שויס און רעדנדיק צו דעם מיט אויסגעצויגענע ליפֿן ווי מ'רעדט געוויינטלעך צו אַן עופֿהלע, האָט זי פֿונאַנדערגענומען דעם קיטל פֿונעם גלאַטן האַלדז און אַרונטער, און אַ פֿולע, קיילעכדיקע ברוסט האָט שפֿעדיק פֿאַרגאַסן דאָס פנימל פֿונעם קינד. אָן געפֿילן פֿון תּאוּה, בלויז מיט עפעס אַזאַ זויגן אונטערן האַרצן, האָב איך געזעטיקט מיין אויג אין פֿאַרלויף פֿון עטלעכע מינוט דערנאָך בין איך אַריבער צוריק איבערן פאַרקאָן און

אָוועקגעגאַנגען צו זיך. קאָן מענטשלעך לייב זיין אַזוי פֿיין – אַזוי
ווייס, און ציכטיק, און ... פוטערדיק? –

יו.

יענעם דינסטאָג האָב איך געמאַכט אַ פֿאַרזוך צוריקצוגעפֿינען די רו
וואָס דער דינסטאָג פֿלעגט מיר געבן. איך האָב דעם טאָג נישט
געגעסן, בין געזעסן אונטן אין קלויז און געלערנט. געלערנט האָב
איך "געשמאַק", דאָס הייסט, מיט אַ ניגון. דער ניגון איז געווען מער
ווי די ווערטער, און דאָס לערנען – גיכער פֿאַרן אויפֿגעברויזטן געמיט
איידער פֿאַרן וואַכנדיקן שכל.

אויף מאָרגן צו וואַרעמעס בין איך אָנגעקומען דערויף ווי בוני דער
קצבֿ שלאָגט דאָס ווייב – ס'איז, הייסט עס, געווען אמת וואָס
מ'האָט גערעדט אין שטאָט. די בוניכע איז געלאָפֿן אַרום טיש און
געשריגן: "גויעץ! איוואָן פויערילע! דערשלאָגן זאָלסטו ווערן פֿון
גאָט! אַ מיתה-משונה זאָל אויף דיר קומען!" – און ער האָט זיך
געיאָגט נאָך איר מיט אַ שטעקן. מיט שרעק און מיט עקל בין איך
אַנטלאָפֿן פֿון הויז. איך האָב ביי זיך אָפֿגעמאַכט מער נישט צו קומען
אַהער. אין איין וועגס וועל איך פֿטור ווערן פֿונעם מיידל, וואָס פֿלעגט
מיר אַלץ אַנטקעגנקומען מיט אַראָפֿגעלאָזטע אויגן, און איך פֿלעג
אויסמיידן אַ דערצאָרנטער און אַ שולדיקער.

אין אַ פֿאַר שעה אַרום איז בוני געקומען צו אונדז אין דער ישיבֿה.
מיר האָט זיך אָפֿגעריסן אין האַרצן. ער האָט מיך געפֿונען מיט די
אויגן און איז צוגעגאַנגען צו מיר. "וואָס ביסטו אַנטלאָפֿן?" – האָט
ער געזאָגט און האָט מיר אָפֿגעשטעקט צוויי פעטש. דערנאָך האָט ער
מיך פֿאַר אַן אויער אַרויסגעפֿירט פֿון קלויז און געהייסן גיין מיט
אים עסן. די גאַנצע ישיבֿה איז אַרויסגעלאָפֿן אויף מיין בייזוונדער,
און איך האָב זיך געפרוּווט שטעלן אַנטקעגן, אָבער מיין מורא איז
געווען צו גרויס, און איך בין געגאַנגען. ער האָט מיך אָוועקגעפֿירט צו
זיך, אָוועקגעשטעלט פֿאַר מיר אַ טעלער מיט פֿלייש און געהייסן
עסן. איך האָב זיך געוואָרגן און געגעסן, און ער איז די גאַנצע צייט
געשטאַנען איבער מיין קאָפּ. די בוניכע האָט זיך שווייגנדיק
אַרומגעדרייט איבער דער שטוב מיט אַ פֿאַרבונדענער באַק. דאָס
מיידל איז ניט געווען אין דער היים.

אַז דער טעלער איז געוואָרן ליידיק, האָט בוני מיך נישט געלאָזן
בענטשן, ווי ער האָט מיר פֿרֿיער נישט געגעבן קיין צײַט זיך צו וואַשן.

— און איצטער גיי צו אַל די רוחות, — האָט ער געזאָגט, — און מער
זאָל זיך דאָ דײַן פֿוס נישט געפֿינען.

איד האָב זיך אָפּגעזונדערט פֿון אַלעמען אין דער ישיבָה, און אין דער
שטיל האָב איד געקרעכצט און זיך געדרייט ווי פֿון בויכשמערצן. פֿון
גיין צו טאַבאַטשניקן אין הויז האָב איד גאָר טראַכטן נישט
געקאָנט: מיר האָט זיך געדאַכט — די גאַנצע וועלט ווייסט פֿון מײַן
בזיון און געפֿאַלנקייט. שבת צום טיש האָט סטיסי די אַלמנה
געוואָרפֿן בליקן פֿון מיר אויף איר טאַכטער און פֿון דער טאַכטער
אויף מיר. נאָר זי האָט גאָרנישט ניט געזאָגט. דעם זעלבן שבת האָב
איד ערגעץ געהערט — אַ קליין שטעטל — אַז איסר טאַבאַטשניקס
טאַכטער פֿאַרט זונטיק אין דער פֿרי קיין טשערקאַס, צוריק צו זיך
אַהיים.

דער קלאַפּ איז געווען אַ טעמפּער, ווייל איד בין אַרומגעגאַנגען ווי אַ
פֿאַרשלאָפֿענער, נאָר זונטיק אין מיטן שחרית האָב איד זיך
אויפֿגעכאַפט: איד האָב אַראָפּגענומען די תּפֿילין און בין
אָוועקגעלאָפֿן צום טײַך.

איד האָב שיר נישט פֿאַרשפּעטיקט. דער פֿאַראַכאָד איז שוין געווען
בײַ דער פּריסטאָן, מענטשן זענען אַרומגעלאָפֿן איבערן בריקל הין
און צוריק, און איד האָב זיך מיט שוועריקייט דורכגעשטופּט צום
פֿאַרענטש. איד האָב זי אויסגעזוכט מיט די אויגן צווישן עולם אויפֿן
אויבערשטן דעק, פֿונוואַנען זי האָט אַראָפּגערעדט צו איר מוטער און
שוועסטערל אויף דער פּריסטאָן. ווידער אַ נײַער גילגול: אין אַ גרויען
קלייד און אַ מענערשן רעקל ווי די סטודענטן טראָגן; אויפֿן קאַפּ אַ
שוואַרצער שטרויענער הוט מיט ברייטע ראַנדן און מיט אַ
שטייענדיקער פֿעדער; אַ גלייכע, אַ זיכערע, און מיט אַ גאַנץ
אַנדערער, פֿעסטער שטים, — די נגידישע שנור פֿון קאַפּ ביז די פֿיס.
ווי ווייט זי איז געווען פֿון מיר פֿרֿיער, איז זי איצט ווי אָפּגעטראָטן
ווייטער.

האָט עס מײַן בליק זי צוגעצויגן? זי האָט אויסגעדרייט דעם קאַפּ צו
מײַן זײַט און האָט אַ וויילע געקוקט מיר גלייך אין די אויגן. דערנאָך

האַט זי האַסטיק אָפּגעווענדט דעם קאַפּ, האַט אַרויסגענומען דאָס קינד פֿונעם וויגעלע וואָס איז געשטאַנען נעבן איר, האַט עס צוריק אַריינגעלייגט און גענומען שרייען אַרונטער:

– זייט געזונט, זייט געזונט! טעמקע, זיי אַ גוט קינד, פֿאַרשאַף ניט דער מאַמען קיין יסורים, טעמקע! –

דער פֿייף פֿון פֿאַראַכאָד האַט איבערגעריסן איר קול. דאָס בריקל איז אַראָפּגעצויגן געוואָרן, די פֿאַרע האַט געטאָן אַ קאָך-אַרויס ערגעץ פֿון דער זייט פֿון שיף – און תיקף האַט דאָס שוואַרצע וואָסער צווישן דער פריסטאָן און דעם פֿאַראַכאָד גענומען ווערן ברייטער.

מיט אַ האַלב ווערסט ווייטער איז דאָס שיף פֿאַרשוונדן אַרום אַ קני פֿון טייך. נישט ווייט פֿון דער פריסטאָן איז געווען דער פּלאַץ וווּ מיר פֿלעגן זיך באַדן, און איד בין אַוועק אַהין, האָב זיך אויסגעטאָן און זיך אַוועקגעזעצט אויפֿן זאַמד. ערגעץ ווייט אויף יענער זייט טייך איז אַנטשטאַנען אין דער לופֿט עפעס אַזוינס ווי אַ גרויס שטיק וואַטע, איז גלייך צעגאַנגען אין דער שיין, און אַן אַנדערס איז אויפֿגעשטיגן אַ ביסל ווייטער, און נאָך איינס און נאָך איינס: דאָס איז אַ צוג געגאַנגען אויף דער ווייטער באַן-ליניע און געשיקט אין דער הויך פּוּכיקע קנוילן דאַמף, נאָר קיין קלאַנג האַט מען נישט געהערט. "ער וועט אַהער קיין מאָל נישט דערגיין", האָב איד הויך געזאָגט. די זון האַט געברענט, דער טייך האַט געפֿלאַמט און געפֿינקלט איר אַנטקעגן, און איד, אַ נאַקעטער מענטש, בין געזעסן אויפֿן הייסן זאַמד, מיטן קאַפּ כמעט צווישן די קני – געזעסן לאַנג, מסתמא געטראַכט עפעס און, דאַכט זיך, אַפֿילו איינגעדרימלט אויף עטלעכע סעקונדן. דערנאָך האָב איד זיך אָנגעטאָן נישט-געבאָדענערהייט.

אויפֿן וועג צוריק בין איד אָפּגעטראָטן ביי סטיסי דער אַלמנה אין שטוב.

– צירל, – האָב איד געזאָגט, – איד בין געקומען נאָך מיינע פֿאָר שטיקלעך גרעט. איד פֿאָר אַוועק.

אירע באַקן און איר שטערן זענען געוואָרן גרוילעך.

– יא, – האָב איד צוגעלייגט, – מ'רופֿט מיד אַהיים : מיין פֿאַטער איז קראַנק, מסוכן קראַנק.

די שיינע אויגן אינעם ניט-שיינעם פנים זענען געוואָרן גרויס.

– אייער פֿאַטער? – איר האָט דאָך געזאָגט, אַז איר האָט ניט קיין פֿאַטער – אַז איר זענט אַ יתום? ...

– אַזוי האָב איד געזאָגט? נו, אַז איד האָב געזאָגט, בין איד מסתמא אַ יתום ... – איד פֿאַר אַוועק, צירל, איד פֿאַר אַוועק. זייט געזונט.

איד בין שוין געווען אויף דער גאַס ווען זי האָט מיר נאָכגערופֿן, שטייענדיק אין דער טיר מיט אַ פעקל אין האַנט:

– איר האָט פֿאַרגעסן אייער גרעט.

– מיין וואָס? – האָב איד געזאָגט.

זי איז געשטאַנען מיט פֿאַרשנורעוועטע ליפֿן, מיטן פעקל אויסגעשטרעקט צו מיר.

– זייט געזונט, צירל, – האָב איד אַרויסגערעדט, ווייכער ווי פֿרֿיער, – זייט געזונט.

זי האָט גאָרנישט ניט געזאָגט, נאָר סטאַטעטשנע פֿאַרנייגט דעם קאָפּ. –

אין אַ שעה אַרום בין איד שוין געווען צוריק אויף דער פֿריסטאַן, ביים פֿענצטערל פֿון דער קאַסע, און האָב פֿאַרלאַנגט אַ בילעט. דער קאַסיר, אַ מיטליעריקער פּאָליאַק מיט בייזלעכע אויגן און בלאַנדע, פֿריזישע וואָנצעס, האָט געפֿרעגט: ווהין. איד בין געבליבן אין פֿאַרלעגנהייט, און ער איז געשטאַנען און געוואָרט אויף מיין ענטפֿער. טשערקאַס איז אַראָפּ טייד, אַה? ...

– אַרויף-וואָסער, – האָב איד געזאָגט.

ער האָט מיד אָנגעקוקט אַ וויילע מיט אַ זויערער מינע.

— ביז קיעוו?

— יאָ-יאָ, ביז קיעוו...

איך בין אַרויס אויף דער פֿאַרנדיקער פּלאַטפֿאָרמע. ס'איז געווען פֿרי, און קיין פּאַסאַזשירן זענען געווען נאָך נישט געקומען. די זון איז שוין געשטאַנען הינטער אונדז, און דער שאַטן פֿון דער פּריסטאָן איז שאַרף און שוואַרץ געליגן אויפֿן טײַך. ווייטער אַהין איז דאָס וואַסער געווען געל ווי בוימל, און איבער דער גאַנצער ברייט פֿונעם טײַך האָבן די פֿעטע געדיכטע וואַסערן, ווי ריזיקע חילות אָן אַ צאָל און אָן אַ סוף, געצויגן — געצויגן פֿון עק פֿון דער וועלט צו עק פֿון דער וועלט. —

און איצט לאַמיר טראַכטן. —

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון יאָן יאַנק, לעאָנאַרד פּראָגער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved